

HET WOORD VAN DE WEEK

Orgaan van DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

19e jaargang nr. 27

3 juli 1966

administratie
postbus 114, Utrecht
tel. 030-24641
postgiro 58

abonnementsprijs f 5,50 per jaar
buitenland f 7,— per jaar
voor België f 6,—
losse nummers f 0,50
verschijnt wekelijks

Wat doet de mens met de welvaart?

Wij leven in het tijdvak van het plan en van het plannen maken.

Op welk gebied men ook rondkijkt, overal ziet men dat mensen of groepen mensen ontwikkelen, die op dat gebied te verwachten zijn of gewenst zouden zijn, voor een kortere of langere periode proberen vast te leggen, bijvoorbeeld voor het eerstvolgende jaar, voor de volgende paar jaar of tot het eind van de eeuw.

Met de sport van het plannen maken houden zich regeringen, gemeentes, officiële instellingen en wetenschappelijke organisaties en ook nog heel wat individuele geesten bezig. En de onderwerpen, waarvoor men plannen maakt, zijn legio. Het meest vertegenwoordigd zijn ongetwijfeld de welvaartsplannen in een of andere vorm, voor een groter of kleiner gebied. Maar verder zijn er plannen te kust en te keur, bijvoorbeeld op het terrein van verkeer, ruimtelijke ordening, onderwijs, wetenschapsonwikkeling, ruimtevaart, medische voorziening, natuurbescherming, technische ontwikkeling, enzovoort.

Waar gaat het nu om bij al deze plannen? Soms zijn het niet meer dan cijfermatige schattingen van ontwikkelingen, welke wij tegemoet gaan, soms — en dat is het belangrijke — worden daarin tevens gedachten en voorstellingen verwerkt om deze ontwikkelingen in bepaalde banen te leiden, een bepaalde gestalte te geven. Een soort vormgeving dus van onze toekomst, welke men niet meer wenst over te laten aan het noodlot, het toeval of de willekeur, of hoe men dat noemen wil. Typisch is, dat hoever men ook vooruit durft te kijken, men zich zelden verder waagt dan het jaar 2000.

Dat is een soort magische drempel waar men niet overheen wil stappen, maar tegelijkertijd culminerende vele plannen juist in dat magische jaar, waarvoor Edward Bellamy, en dat al zoveel vroeger, zijn fantastische blauwdruk heeft gemaakt.

Hoe valt deze voorliefde voor het plannen maken in onze tijd te verklaren? Is het een modegril, die te zijner tijd weer plaats zal maken voor een andere hobby van denksport? Nee, ik zou het niet als een voorbijgaand verschijnsel durven betitelen. In de eerste plaats, omdat de

aanvangsfase ervan al dateert van enkele tientallen jaren geleden, circa 1930, toen de economische crisis de eerste stoot gaf tot pogingen onze naaste toekomst los te maken van de ontredender zaaiende willekeur van het economisch gebeuren. Sindsdien is de dynamiek van ons maatschappelijk en geestelijk gebeuren steeds feller geworden. De schoksgewijze veranderingen waaraan wij voortdurend onderworpen worden, zijn eensdeels het gevolg van de toeneming van de menselijke macht, voortvloeiende uit de schier bandeloze groei van het wetenschappelijk en technisch kunnen. Anderdeels geven deze schokken ons juist een gevoel van onmacht, van onzekerheid en vrees voor onze toekomst. Wij willen voorkomen dat wij door middel van deze snelle sprongen en schokken steeds verder in de chaos verstrikt raken. Wij schrikken niet terug voor de instrumenten waarmee wij het tempo van de ontwikkeling hebben opgevoerd, maar wij willen er niet door overheerst worden. Wij proberen daarom, ten dele met diezelfde instrumenten, ons kenvermogen uit te dijen, in eerste instantie tot een prognose van de ontwikkeling, zoals deze vermoedelijk zou optreden, indien wij haar aan zichzelf overlieten, maar voorts vooral ook om een doelbewust en doelgericht ingrijpen te projecteren. Dit betekent dat wij onze toekomst niet meer passief willen ondergaan, maar hem willen kneden volgens de maatstaven van rationaliteit en menselijkheid, die wij op het ogenblik hanteren en die voor een groot deel gemeengoed zijn van de heersende geestelijke en politieke stromingen van deze tijd.

Er zijn er velen die hun schouders ophalen over al deze plannenmakerij. Het menselijk kenvermogen is volgens hen te beperkt, wij kunnen onmogelijk de oneindige veelheid van krachten overzien, die ons levenspatroon over 20 jaar zullen beheersen. En men kan er dan nog op wijzen dat binnen de spanne van één jaar soms zulke onverwachte verschuivingen optreden, dat zelfs prognoses op korte termijn falikant uitkomen en het daarop gebaseerde beleid veroorzaken.

Hoe nietig zullen daarom onze hersenspinsels blijken tegenover de taloze onvoorziene facto-

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 3 juli 1966

DE BROCHURE

Uitdaging en Antwoord

De brochure bevat de inleidingen, die gehouden zijn tijdens de bijeenkomst ter gelegenheid van het 20-jarig bestaan van het Humanistisch Verbond, door

dr. H. J. Roethof
prof. dr. J. C. Brandt Corstius
prof. dr. J. P. van Praag

U kunt deze brochure bestellen door storting of overschrijving van f 1.15 op girorekening no. 30.49.60 t.n.v. Humanistisch Verbond, postbus 114, Utrecht.

ren, die het menselijk en maatschappelijk bestel beïnvloeden en beheersen. Wat zal men zich in het jaar 2000 amuseren met de mistekeningen, die wij van dat legendarische tijdstip hebben gemaakt!

Ik stel me op het standpunt dat we onze nazaten van het jaar 2000 dit binnen- of buitenpretje best mogen gunnen. Wat we hen echter enigszins moeten zien te besparen, is de ergernis over onze luiheid, onze kortzichtigheid en ons gebrek aan fantasie, waardoor elk vooruitdenken onmogelijk werd en waardoor we geen vinger hebben uitgestoken om onze nakomelingen te helpen allerlei overstelpende problemen de baas te worden, welke zich nu reeds aftekenen. Het is beter dat we falen in onze pogingen tot vooruitzien — en zeker zullen we falen — dan dat een volgende generatie ons kan verwijten dat we helemaal niet hebben gedacht, of alleen maar gedacht hebben als Lodewijk XV: na ons de zondvloed.

Misschien kunnen we dat Lodewijk XV niet eens verwijten: het maatschappelijk denken en het verantwoordelijkheidsgevoel voor de medemens was toen nog niet zo ver ontwikkeld dat hij veel had kunnen doen om de zondvloed van de Franse revolutie te ondervangen. Wel kunnen wij de generaties, die direct aan de onze vooraf zijn gegaan, verwijten doen. Toen zij in de tweede helft van de negentiende eeuw de stadswijken bouwden, waarover wij ons nu nog elke dag mateloos ergeren, was er al een eeuw van maatschappelijk denken aan voorafgegaan, waaruit ze enige lering hadden kunnen trekken. Ongetwijfeld, in het jaar 2000 zal men ook de wijken die wij nu neerzetten, griezelig lelijk en technisch achterlijk vinden. Maar we hebben er toch iets van licht en ruimte in laten werken en daarin een bleke glimp laten doorstralen hoe wij in de jaren tussen 1950 en 1970 tegenover de mens stonden.

Ja, zeer zeker, wij hebben wel een bepaalde voorstelling van de mens *van onze tijd* en wat hem toekomt en van de omgeving die hij nodig heeft. Maar hier komt nu het grote probleem. Bij al onze pogingen in de vorm van prognoses, plannen en projecties, baseren wij ons op een voorstelling van de mens, zoals wij die thans hebben en streven er dan naar op allerlei gebieden voor deze mens een passende buitenwe-

reld te scheppen. Maar er wordt geen enkele poging ondernomen ook eens de ontwikkeling van het verschijnsel mens te projecteren.

Hoe zal die mens zich over enkele tientallen jaren in zijn geestelijk leven en zijn uitingen daarvan manifesteren? Hoe zal hij zichzelf tegenover de buitenwereld ervaren? Als de mens een produkt is van zijn omgeving, ofwel anders uitgedrukt: indien het maatschappelijk zijn, het bewustzijn bepaalt, dan zijn de plannenmakers bezig ook de mens te kneden. Maar het wordt hoe langer hoe meer de vraag of deze stilzwijgende veronderstelling, die ten grondslag ligt aan het plannen maken, wel juist is.

Wij, in de westelijke wereld, leven al sinds 20 jaar in een opgaande lijn van welvaart, nauwelijks onderbroken door conjunctuurinzinkingen. De economische groei gaat gestaag door, het tempo van economische ontwikkeling handhaaft zich, de technische ontwikkeling lijkt nog te versnellen. De plannenmakers kunnen zich dus heel gemakkelijk op twee vaste uitgangspunten baseren, namelijk dat er steeds meer welvaartsgoederen beschikbaar komen en dat er steeds meer vrije tijd komt. Men kan dan redelijkerwijze berekenen hoeveel meer recreatieruimte wij bij een bepaalde veronderstelde bevolkingsgroei nodig hebben, hoeveel meer wegen om daarheen te komen en ook hoe onze woningen en onze gemeenschaps- en culturele centra moeten worden om de mens in staat te stellen zijn steeds toenemende welvaart zowel voor zichzelf als samen met anderen te beleven.

Maar wat maakt de mens onder dergelijke omstandigheden van zichzelf en hoe gedraagt hij

BEVRIJDEND HUMANISME

H. Lips

f 3.90

20 JAAR

HUMANISTISCH VERBOND

Een korte samenvatting over de jaren 1956—1966

f 2.90

HUMANISTISCH CREDO

H. Lips - e.a.

f 2.50

HET HUMANISME

IN DE

MODERNE WERELD

gehouden inleidingen tijdens het 16e congres

f 0.85

Te bestellen door storting of overschrijving op girorekening no. 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond te Utrecht, met omschrijving van de gewenste brochure.

BUITENWERKCOMMISSIE

Zomerprogramma 1966

kinderkamp (10-12 jaar)

Elspeet van 9 t/m 16 juli.

Leiding de heer en mevrouw

C. J. Oortgijsen-van Praag

Kosten van deelneming f 65,—.

tentenkampen (13 t/m 15 jaar)

De tentenkampen voor jongeren van 13 t/m 15 jaar worden ditmaal gehouden in Rijssen (O) op een terrein van de stichting „Voor Zon en Vrijheid”, waardoor gebruik gemaakt kan worden van de aanwezige kampeer-accommodatie.

Rijssen ligt in een prachtige bos- en heuvelrijke omgeving: op geringe afstand is er eveneens een goed open-luchtzwembad.

De kampperioden zijn:

16—26 juli prijs f 75,—,

Leiding Mej. J. Oosterwold.

26 juli—5 aug. prijs f 75,—,

Leiding heer en mevr. Chrispijn.

Alle prijzen zijn exclusief reiskosten.

Voor alle kampen inlichtingen en op-gaven bij Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht. Postbus 114 - Tel. (030) 24641.

zich tegenover zijn medemens? Zal hij steeds onverzadigbaarder worden in zijn materiële begeerten en steeds meer op zichzelf gericht? Steeds afgunstiger op anderen, die er altijd zullen zijn en die zich net iets duurder en mooier speelgoed kunnen veroorloven? Steeds iets onverschilliger tegenover weer anderen — die er ook altijd zullen zijn — die achtergebleven zijn in de stijging of in de besteding van hun inkomen? Daartoe zal met een zekerheid grenzende waarschijnlijkheid een groot deel van de niet-westelijke mensheid behoren, zowel in het Oosten als in het Zuiden. De sloppen en krotten zullen dan op even grote vliegafstand van de rijke-lui'shuizen zijn als vroeger op wandelafstand. Als iets vaststaat, is het wel dat de eenheid van de mensheid over 20 en 30 jaar een nog veel grotere realiteit zal moeten zijn dan vandaag. Als er iets van een humanistisch of christelijk mensheidsideaal terecht moet komen, zal het Westen een veel groter deel van zijn energie en zijn rijkdommen dienen te besteden aan het leefbaar maken van de wereld in zijn geheel.

Maar zal de mens van het jaar 2000 dat kunnen opbrengen? Zal hij niet te veel zijn vastgelopen in zijn materialisme, zijn egoïsme en zijn individualisme? Of zal hij begrijpen dat hij met al zijn mooie spullen niets zal zijn, als hij niet buiten zichzelf treedt en zich verheft boven het eigen kleine ikje en zijn familiekring?

Ik las dezer dagen dat als gevolg van een prijsstijging de Nederlandse samenleving bedreigd wordt met het gevaar van een achteruitgang van de kwaliteit van ons kopje koffie. Wij worden daardoor des te meer opgeschrikt omdat niet lang geleden een bekend weekblad ons met be-

hulp van een enquête duidelijk heeft gemaakt hoe kwalijk ons kopje koffie hier en daar thans al wordt verzorgd.

Dit brengt me tot het roemruchte woord van Multatuli tot Droogstoppel: stik in uw koffie en verdwijn. In feite was deze verwensing gericht tot onze hele zindelijke burgerherenmaatschappij van het midden in de 19e eeuw. We kunnen het op dit ogenblik evenzeer beschouwen als een waarschuwing aan de westerse mens, die bezig is zich door de laatste decennia van de 20e eeuw heen te werken. Geen plannenmaker kan ons met zekerheid zeggen of wij in onze koffie zullen stikken. Maar dat is ook niet nodig. Wij weten immers allang, dat wij van brood alleen niet kunnen leven.

A. A. VAN AMERINGEN

In verband met de steeds verdergaande kostenstijgingen wordt m.i.v. 1 januari a.s. de abonnementsprijs verhoogd met f 0,50 per jaar en bedraagt dan dus f 6,—.

Wij vertrouwen, dat onze lezers begrip zullen hebben voor deze noodzakelijke verhoging, die zo lang mogelijk is uitgesteld.

lezingen voor de radio

Zondag 10 juli VARA 9.45 uur:

J. Koops: „Graven in de diepte”.

Woensdag 13 juli VARA:

televisie-uitzending (voor aanvangstijden: zie programmabladen).

Zondag 17 juli VARA 9.45 uur:

A. van Kreveld: „Lessen in hulpvaardigheid”.

Zondag 24 juli VARA 9.45 uur:

J. Bijleveld: „Internationaal congres van humanisten”.

Welvaart

In mijn lijforgaan zag ik aangekondigd, dat op zondagochtend te 9.45 A. A. van Ameringen spreekt (gesproken heeft) over het onderwerp: Wat doet de mens met de welvaart. Het is geenszins mijn bedoeling het gras voor de voeten van A. A. v. A. weg te maaien, nog veel minder hem mijn gedachten op te dringen. Hij, van wie ik meermalen doorwrochte economische artikelen las, zal zich zonder twijfel een helder beeld hebben gevormd van de mens in de welvaart en voor een antwoord op zijn vraag heeft hij mij niet nodig. Maar anderzijds zal hij mij niet kwalijk nemen, dat ik voor mezelf een antwoord op de vraag tracht te vinden.

Het is mij bekend, dat er mensen zijn, die bij het horen van het woord welvaart rood aanlopen en kwaad uitroepen: „Welvaart? Wat is dat? Heb ik er ook wat mee te maken? Nooit wat van gemerkt.” Zij varen blijkbaar nog niet zo wel, als zij zouden willen en gelijk een mens in zijn toorn dan doet, spreken zij onredelijke woorden. Zij hebben het nog niet zo heel erg goed, maar zij hebben het al wel veel beter. Veel beter namelijk dan hun ouders en grootouders.

Het is mij alsmede bekend, dat er mensen zijn, die zich over de welvaart grote zorgen maken. Over de welvaart van anderen. Zij vragen zich af, waar het allemaal heen moet met de zinvolle vrije-tijdsbesteding, met de ongebreidelde zucht naar dure gebruiksvoorwerpen, met de verslappende invloed van het beschermde leven van de wieg tot het graf en met de jeugd, ja vooral met de jeugd, die in deze ellendige tijd opgroeit, voorzichtig opgekweekt wordt, kan je wel zeggen.

De toornige en de bezorgde medeburgers hebben ongelijk. Het valt heus wel mee. Het is nog niet zo heel lang geleden, dat de meerderheid van de bevolking bij een verhuizing aan een wagen met een klein paardje genoeg had. Velen konden zich redden met een handkar, die men voor een dubbeltje per uur kon huren. In tal van gezinnen was het duurste stuk huisraad de naaimachine en een trapmachine was wat men tegenwoordig noemt een statussymbool. Wij hadden een buurman, een middenstander, die in het bezit was van een pathéfoon. Hij had er een plaat bij waarop een man met diepe stem een lied zong met „Jeruzalem, Jeruzalem” er in, benevens enkele lollige platen, die de ouderen deden schuddebuiken van het lachen. Op zomervonden was de buurman wel zo goed zijn pathéfoon voor het open raam te zetten, hetgeen wij allen op hoge prijs stelden. En als dan in de zoete schemering het Jeruzalem tegen de huizen schalde zweeg iedereen van aandoening. Dat was nou Kunst, begrepen wij, waarover je in de krant (tien cents per week met de Kikeriki gratis) kon lezen in de rubriek Kunst en Letteren. Wat die Letteren precies waren, wisten wij niet.

Met de zinvolle vrije-tijdsbesteding hadden de meeste mensen geen ogenblik moeite. Als de vader van zijn werk kwam, zich gewassen had en gegeten had, nam hij de krant en viel boven het

buitenlandse nieuws in slaap. Ik had destijds een bloedverwant, die zelfs niet voorwendde in het dagblad te lezen. Na de maaltijd maakte hij de bovenste knoop van zijn broek los om de genoten maaltijd ruimte te geven, legde de krant over zijn hoofd en viel in slaap. Aangezien het bezoek van voetbalwedstrijden en andere uitingen van massificatie nog niet zo in zwang waren, werd de zondag dikwijls besteed aan een uitvoerig cafébezoek.

Zó was dat in de goede oude tijd: geen radio, geen gehang voor de t.v., geen benzinestanken of lawaai van bromfietsen. Slechts een enkele velocipedist waagde zich buiten de bebouwde kom, men wies zich zaterdagavond proper in de teil en verdween vervolgens in de alkoof achter de bedgordijnen.

En de jeugd? Ach, ondanks de officiële victori-aanse moraal vermaakte zij zich ongeveer als tegenwoordig, misschien wat vaker met huwelijksbespoedigende gevolgen. Er waren ook wel eens relletjes, maar daar wist de politie dan wel raad mee.

Om kort te gaan, het was voor zeer veel mensen een beroerde tijd.

Zij die gemeend hebben de wijsgerige spreuk „de mens is wat hij eet” al te letterlijk te moeten opvatten, zijn in de welvaart stellig teleurgesteld. Zij hadden trouwens beter moeten weten. Nog nooit in de geschiedenis is het bezit van aardse goederen een garantie geweest voor wijsheid, verdraagzaamheid, innerlijk evenwicht, mildheid van geest. Waarom zou dat nu op grote schaal wel het geval moeten zijn?

Wellicht, waarschijnlijk zelfs, zijn de mensen er niet gelukkiger op geworden. Maar zij zijn althans voor een aantal nodeloze ongelukken gevrijwaard. Zij kunnen zich bijvoorbeeld veroorloven eens ziek te zijn, zonder dat de inboedel onmiddellijk naar de bank van lening behoeft te worden gebracht. Velen wonen in een huis, waar men zich behoorlijk reinigen kan en zij kunnen apparaten aanschaffen, die hun uitzicht aanzienlijk verruimen. De angst voor de dag van morgen, voor broodsgebrek en de oude dag, is bezig snel te verdwijnen. Er zijn andere angsten voor in de plaats gekomen, die misschien dieper schuilen, maar die kan men niet aan de welvaart wijten.

En de jeugd? Ach ja, alweer de jeugd. Nog steeds, kan men wel zeggen. Haast net zo zorgwekkend en veel gekker dan de jeugd van 25, 50, 75, 100, enz. jaar geleden. Als dat zo doorgaat, wat zal de jeugd van nu dan over 25 jaar in zak en as zitten!

Beste meneer A. A. v. A., ik vind de welvaart heel fijn en ik hoop dat hij steeds erger zal worden. In Nederland en ook in andere landen waar hij nog veel meer nodig is. Misschien geeft dat ook wel moeilijkheden, maar daar komen de mensen dan wel overheen.

Ik weet nog niet, wat u er over gaat zeggen, maar dat zal best goed zijn. Enfin, we staan in hetzelfde blaadje, dus ik kan het nalezen.

H. H.

HUMANISTISCHE CORRESPONDENTIEKRING VOOR HUWELIJKSCONTACTEN
opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van
contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht. Gaarne 30 ct. aan postzegels insluiten. (adv.)